

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA 's-GRAVENHAGE

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DC. 2007/448	17 oktober 2007
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Rapportage maatschappelijke consultatie toekomst GLB			2

_____ Geachte Voorzitter,

Sinds mijn aantreden heb ik me breed georiënteerd op de toekomst van het Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). Ik heb u op 19 april geïnformeerd over mijn voornemen een maatschappelijke consultatie hier over te organiseren in de periode van mei tot half september 2007 (Kamerstukken 2006/2007 II, 28625 nr. 43). Op 12 juli heb ik u in kennis gesteld over het in mijn opdracht door TNS Nipo uitgevoerde publieksonderzoek naar opvattingen over de toekomst van het GLB (Kamerstukken 2006/2007 II, 28625 nr. 49).

Met deze brief informeer ik u over mijn belangrijkste bevindingen uit de gehele consultatieronde. Deze ronde bestond uit:

- Het TNS Nipo onderzoek onder een representatieve steekproef (1000 respondenten) uit de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder.
- Vier rondetafelgesprekken met in totaal zo'n veertig Nederlandse en Europese vertegenwoordigers afkomstig uit de wetenschap, natuur-, landschap- en milieu-organisaties, organisaties voor ontwikkelingssamenwerking, bedrijfsleven, retail, landbouworganisaties en organisaties voor dierenbescherming.
- Tien keukentafelgesprekken in verschillende regio's in Nederland waaraan 78 personen met verschillende achtergronden en kennis van de betreffende gebieden deelnamen.
- De internetconsultatie die bestond uit een discussieforum en uit een enquête. 1090 personen namen deel aan deze internetconsultatie waarvan 936 personen de enquête invulden.

Resultaten maatschappelijke consultatie

In de consultatieronde is op verschillende manieren gevraagd om een rangorde aan te brengen in de maatschappelijke waarden die tot uiting moeten komen in een toekomstig GLB. Het publieksonderzoek van TNS Nipo is het enige onderdeel uit de consultatieronde dat representatief is voor de Nederlandse bevolking. De top drie is daar een schoon milieu, behoud van karakteristieke landschappen en bevorderen van dierenwelzijn. In onderstaande tabel is de rangorde per onderdeel weergegeven. Aan de deelnemers van de keukentafelgesprekken en de internetenquête is gevraagd om 100 punten te verdelen over maximaal drie waarden.

TNS Nipo heeft gevraagd aan welke van de vijf voorgelegde waarden respondenten als eerste extra Europees geld uit zouden willen geven. Alle resultaten in de tabel zijn omgerekend naar percentages.

Tabel 1: rangorde maatschappelijke waarden in relatie tot landbouw en GLB

Waarde	Publieksonderzoek TNS Nipo	Keukentafel gesprekken	Internetenquête
Schoon milieu	30	14	15
Landschap	25	34	13
Dierenwelzijn	22	10	33
Natuur	13	7	10
Betaalbaar voedsel	n.v.t.	9	9
Voedselveiligheid	n.v.t.	8	13
Recreatie	n.v.t.	2	1
Anders	10	16	6
Totaal	100	100	100

In volgorde van belang bespreek ik hieronder per thema kort de belangrijkste uitkomsten.

Maatregelen die het **milieu** en het anticiperen op en tegen gaan van klimaatverandering ten goede komen vindt men bijna unaniem belangrijk. Deze maatschappelijke waarde wordt door 30% van de Nederlanders ook als belangrijkste aangemerkt. In de rondetafel gesprekken en de keukentafelgesprekken blijkt er wel een zorg bij ondernemers dat de steeds verder toenemende milieukosten steeds moeilijker te verhalen zijn verderop in de keten.

In de rondetafelgesprekken, de keukentafelgesprekken en het internetforum was **landschap** als thema dominant aanwezig. Ook in het voor de Nederlandse bevolking representatieve onderzoek van TNS Nipo wordt veel waarde gehecht aan landschap. Na de zorg voor een schoon milieu scoort behoud van karakteristieke landschappen het hoogst. In de gesprekken en op het internetforum is er een brede waardering voor de rol die de boer speelt als beheerder van het agrarische cultuur landschap. De (agrarische) ondernemer moet volgens veel deelnemers een reële vergoeding krijgen voor deze dienst aan de samenleving. Ruim 90% van de Nederlanders vindt dit ook een heel of tamelijk goed idee.

Verdere verbetering van het **dierenwelzijn** wordt met name in de internetenquête en het publieksonderzoek belangrijk gevonden. In veel gesprekken constateerde men dat er sprake is van een forse spanning; de burger wil een hoger niveau voor dierenwelzijn maar is als consument slechts in beperkte mate bereid daar voor te betalen. Het publieks-onderzoek steunt deze conclusie. Een kleine helft (44%) van de Nederlanders vindt dat de EU te weinig doet voor dierenwelzijn en 67% vindt het een goed idee als de Nederlandse overheid een vergoeding geeft aan ondernemers die hun dieren houden onder betere omstandigheden dan wettelijk verplicht is.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
17 oktober 2007	DC. 2007/448	3

Slechts 20% van de Nederlanders zegt echter 'zeker wel' bereid te zijn meer te betalen voor vlees van dieren die onder betere omstandigheden zijn groot gebracht dan wettelijk verplicht is.

Deelnemers aan de gesprekken vinden dat de grenzen tussen *natuur* en landbouw in Nederland erg strak getrokken zijn. Er is meer behoefte aan gebiedsgerichte benaderingen voor het samengaan van natuur en landbouw. Landschapswaarden kunnen daarbij ook een sterkere verbinding leggen tussen natuur en landbouw. Een belangrijk deel van de gesprekspartners zegt dat de regelingen voor natuur- en landschapsbeheer verbetering behoeven. Ondernemers willen graag eenvoudigere regelingen met een beter perspectief voor periode en vergoeding. Bovendien kunnen provincies, waterschappen en Rijk hierin - volgens diverse ondernemers - ook hun samenwerking versterken.

Veel deelnemers aan de gesprekken zijn het erover eens dat *voedsel* gezond en dus ook veilig moet zijn, geproduceerd moet worden met respect voor mens, dier en milieu en dat het moet smaken. De opvatting dat je consumenten moet helpen om te ontdekken wat de herkomst en kosten van voeding zijn, leeft breed. Men wil graag dat de consument een reëler beeld krijgt van wat er komt kijken bij de productie van voedsel. Volgens diverse gesprekspartners kan de boer een rol vervullen in de *voedsel*educatie van de stedeling. "Met de enorme toename van obesitas, zeker ook bij kinderen, zie je hoe ver we van de herkomst van ons voedsel zijn afgedwaald."

Volgens één van de wetenschappers uit de rondetafelgesprekken moet er 60% meer voedsel worden geproduceerd om in de komende jaren de groeiende wereldbevolking te kunnen blijven voeden. Diverse gesprekspartners zeggen dat *Voedselzekerheid* weer vol op de (inter)nationale agenda zal komen. Onder invloed van de klimaatverandering, het gebruik van landbouwgrond voor biobrandstoffen en de mondiale toename van vleesconsumptie zal er een toenemende vraag naar landbouwproducten ontstaan. Diverse deelnemers aan de gesprekken vinden daarom dat Nederland zorgvuldig met haar vruchtbare landbouwgrond om moet gaan en dat Nederland in de ontwikkelings-samenwerking meer aandacht dient te schenken aan landbouwontwikkeling.

Recreatie wordt in de keukentafelgesprekken niet in verband gebracht met het GLB. Het wordt vooral gezien als iets dat de markt zelf kan en moet regelen. Ook in de internetconsultatie scoort het thema niet hoog. In de rondetafelgesprekken is men van mening dat stedelingen de stad uit moeten kunnen het groen in. Bepaalde gespreksdeelnemers zien de economische basis om gebieden om de stad groen te houden steeds verder weg glijden. Zij zien hier ook een taak voor de overheid. Ook de toegankelijkheid van deze gebieden is volgens hen nog steeds een probleem. Ruim driekwart van de Nederlanders vindt het een goed idee agrarische ondernemers een vergoeding te geven voor het toegankelijk maken van hun land voor wandelaars en fietsers.

Rol van het GLB

In de consultatieronde lag de nadruk op de verdere vermaatschappelijking van de landbouw en de toekomstige bijdrage van het GLB daarin. De mogelijke rol van het GLB kwam in diverse gesprekken op tafel en was ook één van de thema's in de internetconsultatie.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
17 oktober 2007	DC. 2007/448	4

Volgens diverse deelnemers zou je GLB-gelden in moeten zetten voor de **transitie** van de landbouw, naar verdere verduurzaming. Dat zou kunnen door investeringen en bedrijfsvernieuwingen (financieel) te stimuleren.

Het GLB moet zorgen voor voedselzekerheid, duurzame productie en een ruime variatie in het aanbod. In diverse gesprekken komt aan de orde dat bepaalde maatschappelijke waarden niet zo maar te verenigen zijn. Meest expliciet wordt daarin de **keuze** tussen dierenwelzijn en milieu genoemd. Voor het milieu kunnen koeien, varkens en kippen meestal beter binnen blijven, voor hun welzijn is buiten vaak beter. Bij de afwegingen die in Europees verband gemaakt worden geeft milieu meestal de doorslag, vinden diverse deelnemers aan de gesprekken. Ook dierenwelzijn en voedselveiligheid kunnen op gespannen voet staan. Net als de keuze tussen boerennatuur en 'echte' natuur.

Deelnemers aan het internetforum pleiten voor een **vereenvoudiging van het huidige GLB**, met name gezien de complexe uitvoering er van. Tegelijkertijd is er het besef dat het moeilijk zal zijn om alle uiteenlopende wensen te realiseren in een eenvoudiger toekomstig GLB.

Volgens diverse gespreksdeelnemers zal de **schaalvergroting** in de Nederlandse landbouw stevig doorzetten. Één van de belangrijke vragen wordt daarbij dan hoe de productie duurzaam kan blijven. Sommige deelnemers denken dat de trend naar (streekgebonden) kleinschaligheid voordelen biedt voor het milieu. Anderen waarschuwen juist dat kleinschaligheid niet beter is voor duurzaamheid en voedselveiligheid, in tegendeel zelfs. Ook is aangegeven dat verdere schaalvergroting juist verdere duurzaamheid mogelijk maakt. Vooral economisch gezonde bedrijven zullen dan kunnen investeren.

Met inzet van een verder te vermaatschappelijken Europees landbouwbeleid laat mijn consultatieronde zien dat er maatschappelijke steun is om:

- duurzaam ondernemerschap in de landbouw verder te versterken;
- maatschappelijk waardevolle natuurgebieden en landschappen te beschermen door de rol van de ondernemer in het behoud en beheer van deze gebieden te versterken;
- na te gaan welke mogelijkheden er in Europees verband zijn om (ook) via het GLB dierenwelzijn verder te stimuleren, en;
- voedselzekerheid als doel van het GLB niet uit het oog te verliezen en sterker te gaan plaatsen in het licht van de genoemde mondiale ontwikkelingen.

Eind november publiceert Europees landbouwcommissaris Fischer Boel haar discussienotitie voor de Health Check. Begin december aanstaande zal ik u, namens het kabinet, informeren over mijn visie op de inzet van Nederland bij de bespreking van de Health Check in 2008. De uitkomsten van de consultatieronde zal ik hierin meenemen.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

G. Verburg